

Jos metsään haluat mennä nyt: maantieteilijät ja maastokartat

Karttoja pidetään yhtenä maantieteilijän tärkeimmistä työvälineistä. Muun muassa siksi niiden merkitystä on korostettu maantieteen opetuksessa jopa niin, että karttojen voidaan katsoa olevan huomattavia maantieteilijän identiteetin muokkaajia ja ylläpitäjiä: laadimme, luemme ja ymmärrämme karttaa ja sen tähden voimme ylpeinä sanoa olevamme maantieteilijöitä.

Suomen Kartaston laitokset vuosien varrelta ovat hyvä esimerkki maantieteilijöiden panoksesta maamme kartoittamisessa. Suomalainen kartografia on muutenkin kuin teemakarttojen osalta ollut aina maailman huippuluokkaa. Kartografinen osaamisemme on ilmennyt muuallakin kuin maantieteilijäpiireissä ja hyvä niin. Tuskin maantieteilijöillä olisikaan ollut resursseja tehdä maamme peruskartoitusta, josta tuloksena ovat olleet luotettaviksi ja käyttökelpoisiksi osoittautuneet perus- ja topografikarttamme. Tätä taustaa vasten tarkasteltuna on valitettavaa havaita muutama vuosi sitten tehdyn karttauudistuksen seuraukset.

Mittakaavassa 1: 20 000 olevat uudet maastokartat ovat ainakin luonnonmaantieteilijän kannalta ratkaisevasti epäonnistuneita. Kulttuurimaantieteilijöiden ongelmista niiden käytössä en uskalla sanoa paljoakaan - toivonkin puutteiden rajoittuvan vain väri- ja symbolivalinnoista johtuviin tottumiskysymyksiin. Luonnonmaantieteellisessä tutkimuksessa käyttökelpoiset vanhat 1: 20 000 -peruskartat kuluvat epäilemättä edelleen maantieteilijöiden käytössä, sillä uudet maastokartat eivät monelta osin kelpaa työn perustaksi. Luonnonmaantieteellinen karttatulkinta ei niiden perusteella onnistu, tai on ainakin vanhoihin peruskarttoihin verrattuna toivottoman hankalaa.

Maantieteessä opetetaan ilmakehän ja karttatulkintojen perustuvan taitoon, joka on hankittu teoreettisilla opinnoilla ja käytännön harjoittelulla omaan maastokokemukseen perustuen. Karttojen etuna on, että ne esittävät jo osittain tulkittua tietoa. Karttatulkinnalla saadaan suhteellisen helposti yleiskuva tulkittavan alueen pinnanmuodoista. Peruskartoilta on saatu tietoa myös maalajista sekä erilaisten muodostumien aineskoostumuksesta, ravinteisuudesta ja kosteussuhteista. Kasvillisuudesta on voitu tehdä pitkällekin meneviä johtopäätöksiä. Maaston pinnanmuotojen tulkinta onnistuu yleensä pelkästään muotojen perusteella, mutta monin paikoin peruskartalla eritelty mänty-, kuusi- ja lehtimetsät ovat antaneet korvaamattomia viitteitä alueen luonnonoloista, muodostumien koostumuksesta ja alkuperästä.

Uudella maastokartalla 1: 20 000 ei enää olekaan eritelty kuusi- ja mäntymetsiä, vaan kartalla esitetään vain havumetsät tai lehtimetsät. Jokainen maantieteilijä varmasti tietää, miten paljon kuusi- ja mäntymetsät poikkeavat toisistaan ja mitä näiden puulajien esiintyminen kertoo kasvualustasta. Geomorfologinen tulkinta vaikeutuu huomattavasti tämän uudistuksen takia. Maastokarttoja käyttävä tutkija joutuukin entistä useammin turvautumaan maaperäkarttoihin. Lieneekö maaperäkarttojen huono menekki ollut syynä tämän uudistuksen tekemiseen? Tietysti monin paikoin on metsänhoidollisilla toimenpiteillä muutettu luontaista puulajisuhdetta, mutta näin merkittävä tieto olisi ehdottomasti pitänyt säilyttää kartoissa. Muutos tuntuu entistä käsittämättömämmältä, kun muistetaan yhtenä karttauudistuksen perusteena olleen siirtyminen digitaalitekniikkaan karttojen tuotannossa. Tätä kautta karttojen piti tulla huomattavasti helpommin päivitettäviksi.

Karttojen väriä valinta on melkoisen epäonnistunut. Kosteilla, suurten soiden luonnehtimilla alueilla on vanhoihin peruskarttoihin tottuneilla vaikeuksia hahmottaa maaston luonnetta. Jostakin syystä kartan laatija on valinnut suon symboliksi niin peittävän sinisen värin, että vanhoihin karttoihin tottunut mieltää kaikki suot täysin kulkukelvottomiksi, vetisiksi alueiksi. Lisäksi soiden symbolien viivoitus on niin lähellä ojien symbolia, että todellisten ojien suuntia tai niiden paikkoja on hyvin vaikea erottaa. Vaikeuksia suunnittajalle! Kalliopaljastumat taas näkyvät uudelta kartalta entistä selvemmin, joten peruskarttoihin tottuneen on vaikea hahmottaa niiden todellista merkitystä maisemassa.

Se, että uusien maastokarttojen laadinta on jätetty insinöörien tehtäväksi, selittää osaltaan näitä kartan heikkouksia. Mutta se ei selitä sitä miksei kartan laadinnassa ole ollut mukana maantieteilijää, joka olisi ajoissa puuttanut näihin uudistuksiin. Olisin kuvitellut, että maantieteilijöiden etuna olisi ollut saada

uudistuksen myötä entistä parempi työväline käyttöönsä ja näin ollen tavalla tai toisella olisi hankkiuduttu mukaan kartan suunnitteluun. Jos maantieteilijät todella ovat sanojensa mukaisia karttojen laadinnan, tulkinnan ja käytön asiantuntijoita, ei millään taholla olisi voinut olla varaa jättää maantieteilijöitä suunnittelun ulkopuolelle. Maastokartoissa on nyt otettu aimo harppaus suomalaisen kartografian laadussa -taaksepäin.

PETRI SHEMEIKKA

*Luonnonmaantieteen laboratorio,
Helsingin yliopisto*